

laiset» (Historiallinen Aikakauskirja 1972 s. 85—112). Tämänkaltaisten harvinaisten geenien jakautuman perusteella Nevanlinna tekee alkuväestöstä mm. seuraavan päätelmän. Eräiden harvinaisten geenien rikastumisen on täytynyt tapahtua jo maahan muuttaneen alkuväestön ensimmäisellä asuma-alueella, ts. ensimmäiset maahanmuuttajat asuivat melko pitkään yhtenä isolaattina, jossa pääsi tapahtumaan harvinaisten geenien rikastumista ja katoa. Se että samoja harvinaisia genejä löytyy kaukaa Laatokan rannalta ja Pohjanmaalta, edellyttää juuri perusisolaattissa tapahtunutta rikastumista. Myöskään harvinaisia, peittyvästi periytyviä sairauksia ei voisi esiintyä niin tasaisesti kaikkialla Suomessa, elleivät näitä tauteja määräävät geenit olisi rikastuneet jo perusisolaattissa, jossa avioliitot solmittiin pitkään saman pienehkön piirin keskuudessa. On huomattava, että ensimmäisten maahanmuuttajien vaikutus geenitiheyksiin on ollut erittäin vahva. Kolmen ensimmäisen muuttajapolven vaikutus myöhempään geenipooliin on arvioitavissa jopälähes 90 %:ksi.» Pohjoiskantasuomalaisen» osuus verenperinnössämme on siis vähintään yhtä ratkaiseva kuin heidän panoksensa suomen murteiden muotoutumiseen. Mainittakoon vielä, että Väyrin tiheysluvut eivät olennaisesti poikkea suomenkielisten arvoista, mikä ilmentää suomalaisen perusväestön vankkaa osuutta tällä alueella. Sipoon jakautumassa sen sijaan todettiin joitakin ruotsinmaalaiseen geenijakautumaan viittaavia piirteitä.

Nevanlinnan tutkimuksen tulokset ovat selvästikin ristiriidassa ns. fysikaalisen antropologian kansastamme tekemien havaintojen kanssa. Itä-länsijakoisuutta, joka esim. kallojen mittauksessa on saatu esiin, ei tässä työssä tutkittujen geenien jakautumassa havaittu.

Nevanlinnan tutkimustulokset ovat lääketieteen taustatiedoksi tarkoitettua peruskartoitusta. Suomalaisväestön geenipoolin ainutlaatuisuus ja eräiden geenien epätasainen jakaantuminen ovat merkittävät lähtökohta sekä kansanterveystyön

sovelluksille että etenevälle teoreettiselle tutkimukselle. Kansansairauksiemme syiden selvittelyssä väestön geenirakenteen tuntemus on keskeisessä asemassa. Tämän ohella tutkimus tuo yllättäviä lisäperusteluja kielitieteilijöiden teorioille, jotka ovat rakentuneet vaikeasti mitattavien ilmiöiden pohjalle mutta soveltuvat hämmästyttävän hyvin veriryhmien tutkijan päätelmiin.

Esko Koivusalo

Väitteitä Korpilompolon suomalaisista järvien nimistä

EIVOR NYLUND TORSTENSSON *De finska sjönamnen i Korpilombolo socken*. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Uralica et Altaica Upsaliensia 7. Uppsala 1973. 111 s.

Nimistöämme selvittämään viehtyneitä tai sitä muuten aineistonaan käyttäviä tutkijoita kiinnostaa varmasti jokainen Ruotsin suomalaisperäistä nimistöä käsittelevä esitys. Näitä ei ole kovinkaan monta, sillä tutkimuskapasiteettia mainitulle alueelle on riittänyt vain Ruotsissa; tämä käy hyvin ilmi esim. Viljo Nissilän Virittäjässä 2/1964 julkaistusta Erik Wahlbergin väitöskirjan arvostelusta. Wahlbergin runsasaineistoinen tutkimus »Finska ortnamn i norra Sverige» on nyt saanut seurakseen pienen vesistönimi-monografian samalta alueelta.

Nylund Torstenssonin teos on väitöskirja sekin, mutta uuden koulutusyhteisömin puitteissa laadittu ja siksi (?) totuttua monin tavoin vaatimattomampi: 111 sivulla tekijä on pyrkinyt selvittämään kotipitäjänsä 115 suomalais- tai lappalaisperäistä järvennimeä sekä niiden sekundäärinimet (liitynnäiset). Tarkemmin sanoen tutkimuksen tavoitteeksi ilmoitetaan (s. 98) nimien sisällön selvittäminen sekä alun perin lappalaisten nimien erottaminen suomalaisista. Pyrin seuraavassa lä-

hinnä arvioimaan työn tuloksia suomalaisen tutkimuksen kannalta, mutta joudun puuttumaan myös muutamiin muihin seikkoihin.

Nylund Torstenssonin lähtökohdat Korpilompolon nimistön selvittelyyn ovat monessa mielessä hyvät: hän on syntynyt ja kasvanut tutkimusalueella, kerännyt perusmateriaalin kentältä itse ja koonnut lisäksi varsin runsaan asiakirja-aineiston tutkittaviksi valitsemistaan nimistä. Tältä pohjalta nimien selvittelyyn perehtynyt tutkija pystyy kyllä sanomaan nimistä enemmänkin kuin nimenkäyttäjät, ja osa hänen tulkinnoistaan osuu ilman muuta oikeaan. Yhtä varmasti monet ovat väärä tai ainakin arvottomia, jos selvittelijällä ei ole käytössään sellaista vertailu-aineistoa, jonka perusteella tietty tulkintamahdollisuus voidaan osoittaa muita todennäköisemmäksi. Juuri tässä piilee tarkasteltavana olevan teoksen etymologioden heikkous. Tekijä on uskaltanut tulkitsemaan lähes kaikki nimet vain oman aineistonsa ja murteentuntemuksensa pohjalta; vähästä saatavilla olleesta kirjallisuudesta ei ole ollut ratkaisevaa apua. Osa tulkinnoista on siten itsestään selviä, osa taas lähinnä arvailuja; liian harvoin on esitetty kaikki selitysmahdollisuudet ja osoitettu niistä todennäköisin. Tyypillinen esimerkki arvausten joukosta on seuraavanlainen: *Keppiäisjärvi* (*Keppiäisjänkä*) ← *Keppiäislehto* ~ *Keppiäinen* (korkeampi maa järven laidassa) ← appell. *keppiäinen* (tuntematon?) ← *keppi* + *äinen* luultavasti siksi, että nimeämisen aikoihin paikalla ei ehkä ollut metsää vaan »keppejä» (= riukuja, rankoja) m a h d o l l i s e n metsäpalon jäljiltä (s. 45).

Monet lappiin perustuvat etymologiat vaikuttavat samalla tavoin mielivaltaisilta. Näytteeksi Korpilompolon *Liminkajärvi*-nimien tulkinta: *Liminkajärvi* < **Liminkajärvi* < **Liminkajärvi* < **Lidminējavre* ← **Lidminējokka* 'lima-, lietejoki', jossa määriteosana olisi (kantalappalainen?) -*nē*- deminutiivi sanasta *lid'bma* = (?) karj. *litma*, *limma* 'lima, lieju' (s. 56).

Tekijä muuten pitää keskeisenä tutkimustuloksenaan sitä, että kaikki ne järvennimet, jotka esiintyvät eräässä vuodelta 1553 olevassa asiakirjassa (*Jierijärvi*, *Korpilompolo*, *Liminkajärvi*, *Maarjärvi*, *Teurajärvi*) ovat lappalaisperäisiä jo siksi, että alueella ei näytä olleen kiinteää suomalaisasutusta ennen 1600-luvun loppupuolta. Muitakin pitämättömiä perusteita voisi luetella. Esimerkiksi *Markusjärvi* katsotaan alun perin lappalaiseksi nimeksi sen tähden, että suomalaisessa nimessä ei henkilönnimimäärite muka voisi olla nominatiivissa; oikea tieto olisi löytynyt jo tutkimuksen lähteistä (esim. Nissilä, Suomalaista nimistöntutkimusta s. 76—77).

Paikannimien henkilönnimiai-neksiin kompastuu usein helposti, ellei niitä osaa varoa. Esimerkiksi seuraavia nimiä tekijä ei näytä edes epäilleen henkilönnimikantaisiksi (tutkimuksessa esitetty selitys sulkeissa): *Paturijärvi* (? ← lp. *pätur* 'pakolainen'), *Purasjärvi* (? ← **puranen* ← *puro*), *Saikkosjärvet* (? ← **saikkonen* ← *saikko* 'pitkä vapa tai puu'). Oikein tulkituissa tapauksissakaan ei tukea selityksille ole haettu seudun vanhasta henkilönnimistöstä.

En esitele nimitulkintojen puutteita ja virheitä laajemmin enkä myöskään osoita, missä kaikessa kirjoittaja ilmeisesti on osunut oikeaan. Totean vain jo aineiston riittämättömyyden johtaneen tekijän niin moniin yksipuolisiin ja kritiikkittömiin tulkintoihin, että tutkimuksen etymologista antia voi käyttää hyväkseen vain nimistöämme hyvin tunteva lukija. Voinee kysyä, onko yleensä tarkoituksenmukaista laatia väitöskirja suomalaisesta nimistöstä käymättä lainkaan tällälaisissa arkistoissa. Samojen nimielementtien esiintyminen muussa nimistössämme ja appellatiiviston sekä alan kirjallisuuden tarkempi tuntemus olisivat varmasti muuttaneet työn tuloksia paljon ja sen tavoitteitakin ehkä jossain määrin.

Lopuksi en voi olla puuttumatta erääseen tekijän periaatteelliseen kannanottoon, koska se on nähdäkseni aivan turhaan johtanut mutkikkaisiin ja nimiartik-

keleita paisutteleviin selityksiin. Tarkoitau-
sita todistamatta jäänyttä käsitystä, että
määriteliitynnäiset («sekundärnamn») ai-
na olisivat syntyneet kokoliitynnäisistä
(»oförkortat sekundärnamn») lyhenty-
mällä, esim. *Ahvenvaara* otaksutusta **Ah-
venjärvenvaara*-asusta eikä suoraan *Ahven-
järvestä* (tällaista rakennemuutosta on
skandinaavisessa tutkimuksessa nimitetty
reduktioksi). Niinpä esim. sellainen yleinen
epeksegeesitapaus kuin *Kalattomanjärvi* on
selitetty seuraavalla tavalla: *Kalatonjärvi*
→ **Kalattomanjärvenvuoma* → *Kalattoman-
vuoma* → *Kalattomanvuomanjärvi* → *Kalatto-
manjärvi*. Yleensä tekijä on kyllä selvinnyt
vähemmällä akrobatialla, mutta kun jo-
kainen määriteliitynnäinen kuitenkin on
erikseen johdettu otaksutusta aiemmasta
kokoliitynnäisestä (esim. *Haisujoki* ←
**Haisujärvenjoki* ← *Haisujärvi*), tuloksena
on melkoinen määrä yksioikoista ja tur-
haa tekstiä.

Suomalaisen tutkimuksen kannalta
teoksen ansioksi jää lähinnä sen arvo huo-
llesti koottuna aineskokoelmaksi ja vi-
rikkeenä Länsipohjan vanhan nimistön
monipuolisemmalle selvittelylle. Kun
mahdollisuudet tähän ovat meillä melko
rajalliset, on syytä toivoa, että Eivor Ny-
lund Torstenssonilla ja muillakin Ruotsin
suomalaiseen nimistöön perehtyneillä olisi
innostusta myös tutkimuksen jatkamiseen.

Eero Kiviniemi

Vienan satuja ja kyläkuvia

PERTTI VIRTARANTA *Kultarengas korvaan*.
Vienalaisia satuja ja legendoja. Suomalaisen
Kirjallisuuden Seuran toimituksia 303.
Vammala 1971. 397 s.

PERTTI VIRTARANTA *Polku sammui*. Vienai-
laisylien vaiheita rajan molemmin puolin.
Kirjayhtymä, Vammala 1972. 264 s.

Pertti Virtaranta on 1950-luvun alusta
lähtien kerännyt utterasti Vienan mur-
retta, henkistä perinnettä ja muistitietoa.

Vuonna 1958 ilmestyi 804-sivuinen Vie-
nan kansa muistelee, joka on järjestetty
aihepiireittäin siten, että eri kertojilta saa-
dut tiedot on siroteltu lomittain — taval-
lisimmin murreasuisina, joskus suomen-
nettuina — ja täydennetty tekijän sanoin
jänteviksi kuvauksiksi. Näin teoksen sisäl-
öllinen anti onkin sopivimmin lukijan
tarjolla ja kirjan luettavaus maallikko-
piireissäkin paras mahdollinen. Teosta
pelkästään kielennäytekokoelmaksi käyt-
tävää tuo tekniikka joskus harmittaakin:
kun haluaa tarkkailla esim. Domna Huo-
visen kielen jotakin piirrettä, täytyy kah-
loa koko kirja läpi!

Nyt käsillä olevista teoksista satukokoel-
ma Kultarengas korvaan — kirjan nimi
on peräisin yleisestä sadun lopetusfraasista
— on järjestetty pitäjittäin ja kertojittain.
Tähän menettelyyn on satukokoelmassa
aivan erityisiä syitä. Vaikka tekijä alku-
sanoissaan ilmoittaaakin, ettei hän —
muun kielentallennustyön ohessa — ole
voinut järjestelmällisesti kysellä kerto-
jiensa satuvarastoa, hän on selvästi pyrki-
nyt esittelemään myös kertojakohtaista
repertoaria. Perinteen elämään ja siir-
tymiseen liittyvä tarkkailu näkyy tässä
teoksessa muutenkin. Kun kertoja saa
satunsa loppuun, Virtaranta tiedustelee
usein heti, keneltä kertoja on satun-
sa oppinut. Päätössanoissaan (s. 361)
Virtaranta kuitenkin tunnustaa valittaen,
ettei hän ole huomannut aina tuota seik-
kaa kysyä. Hän utelee starinan sanojilta
myös kerrontaan liittyvää perinnettä:
missä kertoja istui, miten pyydettiin ker-
tomaan, maksettiinko kertojalle palkkaa
jne. (esim. s. 246, 326).

Tällä tavoin satujen jatkeeksi on kerty-
nyt melkoisesti tietoja satuperinteen elä-
mästä. Oivallista on sekin, että varsinaista
satua edeltävä maanittelu- ja muistuttelu-
vaihe on otettu useimmiten ainakin osit-
tain mukaan. Mainioita esimerkkejä tästä
on mm. s. 50—51 ja 179.

Kokoelman sadut on paria poikkeusta
lukuun ottamatta tallennettu 1950- ja
1960-luvulla, osin sanelun mukaan mutta
enimmäkseen ääninauhaan. Kertoja on